

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 323.2+32.019.51

О.Б. Балацька

ОСОБЛИВОСТІ НЕПРЯМОГО ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Аналізується феномен непрямого політичного насилля як інструменту реалізації влади, його сутність, функції, основні форми. Розглянуті різні аспекти прояву непрямого політичного насилля – структурне, культурне, символічне, ідеологічне, інформаційне, інформаційно-психологічне насилля. Непряме політичне насилля спрямоване на придушення волі, викривлення картини світу, легалізацію прямого насилля, легітимацію суспільно-політичного ладу. Воно характеризується латентністю, опосередкованістю, безособовістю, системністю, масштабністю. В умовах глобалізації та інформатизації світу роль та значення непрямого політичного насилля збільшується. Воно стає універсальним ресурсом влади та одним із найважливіших засобів здійснення зовнішньополітичної агресії.

Ключові слова: політичне насилля, непряме насилля, структурне насилля, культурне насилля, символічне насилля, ідеологія, інформаційне насилля, інформаційно-психологічне насилля.

Політичне насилля як засіб упровадження політичної волі має багато форм прояву. Найочевиднішими серед них є ті, що пов'язані з фізичним впливом. Через це феномен насилля часто визначають як прямий силовий примус або заподіяння фізичної шкоди. Однак існує цілий ряд аспектів опосередкованого впливу на людину та суспільство, метою яких є спричинення шкоди нефізичного характеру. Подібні явища, як правило, мають приховану і нематеріальну природу, їх складно визначати, досліджувати і попереджувати.

Водночас актуальність непрямого насилля і масштаби його руйнівних наслідків у сучасному світі зростають. Цьому сприяють процеси глобалізації та інформатизації світу, вдосконалення засобів масової комунікації, розвиток та модернізація політичних систем. Непряме політичне насилля як політико-владний ресурс поступово набуває пріоритету над прямим насиллям, адже воно дозволяє досягнути більших результатів з меншими затратами. Як зазначає С. І. Кузіна, «інституціоналізація політичного насилля, разом із розвитком форм державності, поступово перестала мати відкрито примусовий характер» [8, с. 22].

Проблема непрямого насилля розкривається у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Так, норвезький соціолог Й. Галтунг є автором концепцій структурного та культурного насилля. Французький соціолог, філософ П. Бурдьє започаткував дослідження символічного насилля. Масштабному вивченню інформаційних та психологічних війн присвячені численні праці вітчизняного фахівця з теорії комунікації Г. Почепцова. Аналіз проблем інформаційного та інформаційно-психологічного впливу, насилля та агресії, інформаційної безпеки міститься у працях українських дослідників О. Дзьобаня, В. Остроухова, В. Петрика, В. Пилипчука та ін. Сутність та трансформацію політичного та інформаційного насилля досліджують російські вчені Н. Борщов, С. Кузіна, А. Столяров та ін. Однак, незважаючи на зростаючу актуальність, феномен

непрямого політичного насилля потребує подальших ґрунтовних, комплексних досліджень. Необхідним є ретельний аналіз сутності, типології, суспільно політичної ролі непрямого насилля у сучасному політичному житті.

Метою статті є дослідження сутності, функцій та основних форм непрямого політичного насилля у контексті сучасного політичного процесу.

Однією зі специфічних рис політичного насилля є те, що воно нерідко має характер нефізичного, непрямого впливу. Під непрямым (або нетрадиційним) політичним насиллям ми маємо на увазі несилловий (нефізичний) вплив на об'єкт (індивіда, групу, суспільство) всупереч його волі, потребам чи інтересам або заподіяння шкоди нефізичного характеру з метою досягнення певних політичних цілей.

Дія непрямого насилля спрямована, перш за все, на придушення волі методами несилового, опосередкованого, часто прихованого впливу, а також створення умов для реалізації прямого насилля. Змістом або результатом цих дій може бути руйнівний вплив на психіку та ментальну сферу, нав'язування хибних цінностей, порушення прав і свобод, виправдання прямого насилля і заохочення до нього, відтворення і підтримка соціально несправедливого порядку та ін. Непряме насилля реалізується у структурному, культурному, психологічному, інформаційному, символічному вимірах.

Миротворчі зусилля світового співтовариства, правозахисні рухи, демократична модернізація спрямовані, перш за все, на боротьбу проти різноманітних проявів прямого фізичного насилля. Водночас форми непрямого насилля розвиваються, еволюціонують, вдосконалюються, стають органічними складовими політичних систем. Результатом цього є загальне зростання рівня політичного насилля у світі, загострення глобальних проблем. Зазначену тенденцію «дематеріалізації» політичного насилля можна вважати частиною більш загального процесу, який Г. Почепцов охарактеризував як «принциповий перехід від опори на матеріальні ресурси до опори на ресурси нематеріальні» [10, с. 10].

Сутність непрямого політичного насилля розкривається у теорії структурного насилля Й. Галтунга. Якщо пряме насилля, в основі якого лежить фрустрація, виражається через дії, що спричиняють безпосередню шкоду об'єкту (вбивства, каліцтва, санкції, злидні, репресії та ін.), то прояви структурного насилля є не настільки очевидними. Суб'єктом структурного насилля виступає сама суспільна система. Воно є легальним, має безособовий характер, характеризується невизначеністю відповідальності, масштабністю впливу, усталеністю та латентністю.

Структурне насилля має високий рівень інституціоналізації. Воно реалізується через політичні, економічні, культурні та інші інститути суспільства. Результатами дії структурного насилля є створення соціальних умов, спрямованих на обмеження чи порушення прав і свобод, ігнорування потреб, утискання інтересів. Таким чином, навіть за відсутності прямої фізичної шкоди, людина опиняється у соціально несприятливому, агресивному середовищі.

Структурне насилля є причиною політичних конфліктів, у тому числі війн. Воно реалізується через різноманітні форми експлуатації: соціальну несправедливість у розподілі ресурсів; смерть у результаті нестачі необхідних для життя ресурсів або від створених несприятливих умов існування; маніпуляцію свідомістю; обмеження чи викривлення інформації; маргіналізацію; екологічну деградацію середовища, зумовлену антропогенним впливом; нерівність можливостей; сегментацію; відчуження та ін. [11, с. 291].

Система міжнародних відносин побудована на структурному насиллі, що проявляється у несиметричних відносинах залежності країн периферії від країн центру, експлуатації, економічній та соціальній нерівності у глобальних, світових масштабах.

Отже, структурне насилля зумовлює сучасний світовий порядок та детермінує глобальні конфлікти сьогодення.

У статті, присвяченій проблемі Третьої світової війни, Й. Галтунг зазначає, що головний конфлікт сучасного світу між західною та мусульманською цивілізаціями також є породженням системи структурного насилля. Даний конфлікт прийшов на зміну протистоянню епохи холодної війни між західними ліберальними демократіями та комунізмом. На відміну від нього, сучасне протистояння має не ідеологічний, а цивілізаційний характер, а тому є глибшим і більш довготривалим. Крім того, існують фактори, які надають сучасній ситуації більшої напруги і не виключають можливості Третьої світової війни. До них відносяться більша поляризація світового співтовариства та відсутність впливового та ефективного антивоєнного руху. Специфічним є й характер одного із суб'єктів протистояння – ісламу. Іслам охоплює величезну територію, а згуртована та організована ісламська діаспора представлена у багатьох країнах світу. Отже, він у буквальному сенсі не знає меж [6].

Структурне насилля – це насилля, яке здійснює політична еліта проти мас. Воно реалізується як на державному, так і на міжнародному рівні. Структурне насилля лежить в основі головних криз сучасного світу – глобальної активізації прямого насилля, бідності, порушень прав людини, екологічної кризи. Заходи, до яких вдається світова спільнота для вирішення зазначених криз, не спроможні розв'язати проблему ефективно та остаточно. Для цього необхідна глибока трансформація сучасної світової системи, побудованої на структурному насиллі, яке потрібно ліквідувати. Повинні бути розірвані зв'язки насильницької залежності між країнами, а замість них установлені мирні та справедливі взаємовідносини, побудовані на рівноправній взаємодії.

Структурне насилля є основою прямого насилля, так само як запорукою та захистом проти нього є соціальна структура, побудована на принципах ненасилля. Прямого насилля не можна позбутися через простий контроль чи скасування його засобів та інститутів. Знищити насилля можна лише через знищення структури, що його породжує. Отже, насилля повинно бути ліквідоване на системному рівні. Саму суспільну систему потрібно реформувати таким чином, щоб мінімізувати або виключити системне легалізоване насилля як її функцію. Скасування соціальної несправедливості та експлуатації виступає гарантією проти прямого насилля, як стихійного, так і організованого, у тому числі революцій та контрреволюцій [5, с. 295].

Ще однією формою реалізації непрямого насилля виступає культурне насилля. Якщо структурне насилля уможливорює пряме політичне насилля, то культурне насилля служить передумовою, базою для них обох. Завдяки культурному насиллю політичне насилля набуває легального і легітимного характеру, вбудовується у політичну систему як органічна її складова. В якості такого інструменту легалізації можуть виступати будь-які культурні інститути.

Й. Галтунг визначає культурне насилля як «аспекти культури, символічної сфери нашого існування, що представлена релігією та ідеологією, мовою і мистецтвом, емпіричною і формальною наукою..., які можуть використовуватися для виправдання і легітимізації прямого і структурного насилля» [11, с. 291]. Завдяки культурному насиллю цілий спектр проявів прямого і структурного насилля отримує псевдоетичне та псевдорациональне обґрунтування. Інститути культурного насилля формують позитивне або нейтральне ставлення до будь-яких акцій політичного насилля та агресії.

Близьким до поняття культурного насилля є поняття символічного насилля, впроваджене П. Бурдьє. За визначенням П. Бурдьє «символічна влада є владою конструювати реальність, встановлюючи гносеологічний порядок...», яка спроможна формувати або змінювати бачення світу і сам світ [4, с. 89]. Метою символічної влади виступає легітимація та підтримання встановленого суспільно-політичного ладу в

інтересах пануючого класу. Завдання символічної влади – це виявлення, маскування, перетворення відносин сили на відносини смислу, перенос їх з фізичної, матеріальної площини до сфери духовної, культурно-ідеологічної. Однією з ключових функцій символічного насилля є нав'язування суспільству культурного свавілля в інтересах пануючих або підлеглих класів.

Символічне насилля – це ресурс політичної влади. Символічний ресурс може виступати альтернативою силовому ресурсу. Влада символічного насилля реалізується у відношенні комунікації та є владою, «якій удається нав'язувати значення і змушувати визнавати їх легітимними, приховуючи силові відносини, що лежать в її основі...» [2, с. 39]. Символічні та силові відносини мають відносну автономію один від одного, оскільки символічна влада ніколи не зводиться до силового примусу. Водночас вони взаємозалежні, тому що символічне насилля доповнює силові відносини «символічною силою».

Символічна влада – це одна з форм влади, яка підпорядкована іншим її формам. Вона є перетвореною, невпізнанною та легітимованою. Перетворення символічної влади передбачає трансформацію різних видів капіталу (політичного, економічного, соціального, культурного) на символічний, відмінною рисою якого є те, що він «спроможний призводити до реальних наслідків без видимих витрат енергії» [4, с. 95]. У сучасному суспільстві символічна влада та символічне насилля грає вагомий роль. Пряма і особиста влада над індивідами дедалі більше поступається місцем владі над інститутами, в основі якої лежить економічний або культурний капітал.

Символічна влада і символічне насилля мають прихований характер. У цьому їхній головний ресурс і перевага. Символічна влада – це «невидима влада», яка може здійснюватися навіть тоді, коли об'єкт, на який вона спрямована, не знає про неї: «Символічна влада є владою, яка передбачає визнання, тобто незнання про факт насилля, що коїться нею» [3, с. 244]. Отже, символічне насилля не проявляється відкрито і безпосередньо. Воно є насиллям, яке не помічають.

Символічна влада реалізується через символічні системи пізнання і комунікації – мистецтво, релігію, мову, науку та ін. Однак у політичному сенсі символічні системи та їхня продукція використовуються пануючим класом як засіб здійснення символічного насилля для нав'язування і легітимації політико-економічного панування, підтримки певного суспільного ладу. Метою пануючих класів, домінування яких базується на економічному капіталі, є монополія на легітимне символічне насилля. Свою символічну владу вони здійснюють особисто, напряду або, як правило, делегують цю функцію спеціалістам із символічного виробництва (професійним політикам, ідеологам, інтелектуальній та технократичній еліті тощо).

Всередині самого пануючого класу також точиться боротьба за пануюче становище та право на легітимне насилля. Ідеологи, професійні виробники символічної продукції є підпорядкованими фракціями пануючого класу і здійснюють символічну владу від його імені. Однак насправді вони служать його інтересам «за залишковим принципом», реалізуючи та захищаючи власні інтереси. За висловом П. Бурдьє, «ідеології завжди детерміновані двічі». Вони у будь-який час «...погрожують обернути собі на користь владу визначати соціальний світ, яка дана їм через механізм делегування» та «...завжди прагнуть помістити на верхівку ієрархії принципів ієрархії той специфічний капітал, володіння яким забезпечує їхню позицію» [4, с. 92 – 93].

Ідеологічна влада займає особливе місце серед проявів символічної влади. Вона виступає сполучною ланкою між символічним і політичним насиллям і «є специфічним внеском символічного насилля (ортодоксії) у політичне насилля (панування)» [4, с. 90]. Ідеологія – це один із головних інструментів символічного насилля, що виконує політичну функцію. Завдяки офіційній, ортодоксальній ідеології через замасковане

навіювання встановлений порядок впроваджується і нав'язується як природний. На відміну від таких продуктів колективної свідомості, як міф, ідеологія використовується певними класами або їхніми фракціями як інструмент панування для реалізації та захисту не суспільних, а корпоративних інтересів, які репрезентуються як інтереси, спільні для усіх соціальних груп.

Аналізуючи питання делегування повноважень, якому «явище узурпації потенційно притаманне» [3, с. 242], П. Бурдьє визначає поняття ефекту оракула. Ефект оракула – це практичний прийом здійснення символічного насилля та узурпації влади, який має місце, коли уповноважений легітимний представник групи говорить від її імені, спираючись на її авторитет, і через це отримує можливість маніпулювати групою та свідомістю її членів. Таким чином, індивідуальна позиція набуває статусу колективної. При цьому уповноважений отримує право здійснювати насилля, примус, санкції стосовно тих, хто не ототожнює себе з групою, має власну думку. Ефектом оракула часто користуються політики для маніпуляції суспільною думкою з метою впровадження власних інтересів.

Політичне насилля – соціально та історично обумовлений феномен. Нові соціально-політичні реалії зумовлюють появу нових форм та особливостей прояву політичного насилля. Одним із результатів такої еволюції є актуалізація і розповсюдження інформаційного насилля, що стало закономірним наслідком становлення інформаційного суспільства. За останні десятиліття інформаційне насилля, крайньою формою якого є інформаційна війна, перетворилося на один з основних засобів політичного протистояння.

Дослідження інформаційного насилля є перспективним і актуальним напрямком. Постійно збільшується кількість наукових праць щодо вивчення його сутності, форм та механізмів реалізації. Водночас немає єдиного визначення поняття інформаційного насилля. Так, інформаційне насилля визначається як: «не силовий (не матеріальний і не енергетичний) упорядкований вплив на об'єкти, що має антисоціальний або антиособистісний характер» або «несиловий вплив на ментальну сферу» [1, с. 48]; будь-які активні дії, що порушують інформаційну свободу особистості (передача інформації без згоди одержувача; отримання інформації без згоди її власника; неавторизоване втручання третіх осіб у вільну інформаційну взаємодію) [12, с. 141]; руйнування суспільної комунікації, у результаті якого «одні індивіди нав'язують себе, свої цілі й норми поведінки іншим, прагнуть підпорядкувати їх собі» [7, с. 32].

Інформаційне насилля реалізується у двох аспектах – як заподіяння шкоди об'єктам і процесам інформаційної інфраструктури (інформаційно-технічне насилля) або як деструктивний психологічний вплив на масову та індивідуальну свідомість через інформаційні ресурси (інформаційно-психологічне насилля). Українські вчені В. Остроухов і В. Петрик виокремлюють три форми деструктивних інформаційних впливів: вплив на форму повідомлень, механізми їх передачі, зберігання, опрацювання тощо; блокування передачі повідомлень; вплив на зміст повідомлень через проведення спеціальних інформаційних операцій та актів зовнішньої інформаційної агресії [9, с. 138].

Специфікою інформаційного насилля є те, що воно майже не має меж, його дуже складно контролювати і обмежувати як у часовому, так і у просторовому аспектах. Особливо це стосується інформаційно-психологічного насилля. Інформаційно-психологічний вплив на масову та індивідуальну свідомість має всезагальний характер. Громадяни можуть піддаватися інформаційній агресії у будь-який час і незалежно від місця знаходження. Крім того, інформаційне насилля не просто супроводжує та доповнює, а виступає детермінантою інших видів насилля.

Головним фактором, що уможливило розповсюдження інформаційного насилля, є формування глобального інформаційного простору. За визначенням Г. Почепцова, одна з базових властивостей інформаційного простору – його безмежність. Отже, він може нескінченно розширюватися і наповнюватися новим змістом. Крім того, інформаційний простір є структурованим, тобто «один його сегмент впливає на інший» [10, с. 32]. Це зумовлює кумулятивний ефект інформаційного впливу та надає інформації статусу глобального та універсального стратегічного ресурсу.

Головним суб'єктом інформаційного насилля виступає держава, яка має монополію на легітимне застосування насилля у суспільстві. Однак інформаційне насилля може продукуватися й агентами приватної, недержавної сфери або зовнішніми по відношенню до політичної системи суб'єктами. Інформаційне насилля здійснюється через численні канали, до яких належить широке коло політичних, соціальних, культурних інститутів, засобів масової комунікації, продуктів масової культури. Це виражається, поміж іншим, у насадженні та популяризації культури сили та насилля, насильницькому нав'язуванні стандартів та цінностей іншої культури та ін.

З інформаційним насиллям тісно пов'язана маніпуляція, яка представляє собою інформаційно-психологічний вплив, спрямований на приховане управління свідомістю людини всупереч її волі. Хоча зв'язок маніпуляції з насиллям є неочевидним, метою маніпуляції є прихований примус, нав'язування, що спотворює волю та змушує людину діяти всупереч власним інтересам. Отже, маніпуляція виступає не альтернативою насиллям, а важливою його складовою.

Хоча у даному дослідженні інформаційне насилля розглядається як вид непрямого, нефізичного насилля, механізм його здійснення може включати і фізичні засоби. Так, О. П. Дзьобань і В. Г. Пилипчук серед конкретних форм реалізації інформаційного насилля виокремлюють як психологічні (страх, розлади, негативна інформація), так і фізіологічні (негативна дія від поєднання кольорів, 25-й кадр) та фізичні (гучна музика, випромінювання) його прояви [7, с. 97].

Таким чином, непряме політичне насилля є одним із найрозповсюдженіших явищ у сучасній політиці. У широкому сенсі непряме політичне насилля можна визначити як деструктивний несилловий вплив на особистість і суспільство з метою досягнення політичних цілей. Воно реалізується у структурній, культурній, символічній, ідеологічній, інформаційній, психологічній формах. Об'єктом руйнівного впливу непрямого насилля виступає індивідуальна та масова свідомість. Непряме насилля має опосередкований, латентний, безособовий, системний, масштабний характер.

Зміст непрямого політичного насилля виражається через його функції, до яких можна віднести: придушення волі через несилловий, нефізичний вплив; викривлення картини світу; нав'язування хибних інтересів та цінностей, що не відповідають істинним інтересам та потребам людей; створення умов для реалізації прямого насилля та його легалізація; порушення або обмеження прав і свобод; легітимація та відтворення суспільно-політичного ладу, побудованого на засадах соціальної несправедливості. Зростанню суспільно-політичної ролі непрямого політичного насилля сприяють процеси глобалізації та інформатизації, розвиток і вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Борщов Н. А. Информационное насилие в сетевом обществе / Н. А. Борщов // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 31. – С. 48–52 ; Borshchov N. A. Informatsionnoe nasilie v setevom obshchestve / N. A. Borshchov // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2010. – № 31. – S. 48–52

2. Бурдые П. Основы теории символического насилия [Электронный ресурс] / П. Бурдые, Ж.-К. Пассрон // Вопросы образования. – 2006. – № 2. – С. 39–60. – Режим

доступа : <https://vo.hse.ru/data/2010/12/31/1208182048/06bur.pdf> ; Burde P. Osnovy teorii simvolicheskogo nasiliya [Elektronnyy resurs] / P. Burde, Zh.-K. Passron // Voprosy obrazovaniya. – 2006. – № 2. – S. 39–60. – Rezhim dostupa : <https://vo.hse.ru/data/2010/12/31/1208182048/06bur.pdf>

3. Бурдые П. Социология политики / П. Бурдые. – Москва : Socio-Logos, 1993. – 336 с. ; Burde P. Sotsiologiya politiki / P. Burde. – Moskva : Socio-Logos, 1993. – 336 s.

4. Бурдые П. Социология социального пространства / П. Бурдые. – Москва : Ин-т экспериментальной социологии ; Санкт-Петербург : Алетейя, 2007. – 288 с. ; Burde P. Sotsiologiya sotsialnogo prostranstva / P. Burde. – Moskva : In-t eksperimentalnoy sotsiologii ; Sankt-Peterburg : Aleteya, 2007. – 288 s

5. Галтунг Й. Истинные миры. Транснациональная перспектива / Й. Галтунг // Впереди XXI век: перспективы, прогнозы, футурологи. Антология современной классической прогностики: 1952 – 1999 / ред.-сост. и авт. предисл. акад. РАО И. В. Бестужев-Лада. – Москва : Academia, 2000. – С. 287–295 ; Galtung Y. Istinnye miry. Transnatsionalnaya perspektiva / Y. Galtung // Vperedi XXI vek: perspektivy, prognozy, futurologi. Antologiya sovremennoy klassicheskoy prognostiki: 1952 – 1999 / red.-sost. i avt. predisl. akad. RAO I. V. Bestuzhev-Lada. – Moskva : Academia, 2000. – S. 287–295

6. Йохан Галтунг: Предотвратить Третью мировую [Электронный ресурс] // Хроники третьей мировой. – Режим доступа : <http://3wwar.ru/yohan-galtung-predotvratit-tretyu-mirovuyu> ; Yokhan Galtung: Predotvratit Tretyu mirovuyu [Elektronnyy resurs] // Khroniki tretey mirovoy. – Rezhim dostupa : <http://3wwar.ru/yohan-galtung-predotvratit-tretyu-mirovuyu>

7. Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти : моногр. / О. П. Дзьобань, В. Г. Пилипчук ; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. – Харьков : Майдан, 2011. – 244 с. ; Dzoban O. P. Informatsiine nasylstvo ta bezpeka: svitohliadno-pravovi aspekty : monohr. / O. P. Dzoban, V. H. Pylypchuk ; za zah. red. V. H. Pylypchuka. – Kharkov : Maidan, 2011. – 244 s.

8. Кузина С. И. Политическое насилие: природа, манифестирование и динамика в глобализирующемся мире : дис. ... д-ра полит. наук : спец. 23.00.02 / Светлана Ивановна Кузина; Северо-Кавказской академии государственной службы. – Ростов н/Д., 2010. – 367 с. ; Kuzina S. I. Politicheskoe nasilie: priroda, manifestirovanie i dinamika v globaliziruyushchemsya mire : dis. ... d-ra polit. nauk : spets. 23.00.02 / Svetlana Ivanovna Kuzina; Severo-Kavkazskoy akademii gosudarstvennoy sluzhby. – Rostov n/D., 2010. – 367 s.

9. Остроухов В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України / В. Остроухов, В. Петрик // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. – С. 135 – 141 ; Ostroukhov V. Do problemy zabezpechennia informatsiinoi bezpeky Ukrainy / V. Ostroukhov, V. Petryk // Politychnyi menedzhment. – 2008. – № 4. – S. 135 – 141

10. Почепцов Г. Г. Информационно-политические технологии / Г. Г. Почепцов. – Москва : Центр, 2003. – 384 с. ; Pocheptsov G. G. Informatsionno-politicheskie tekhnologii / G. G. Pocheptsov. – Moskva : Tsentr, 2003. – 384 s.

11. Социология : учебн. пособ. / под ред. П. С. Емшина, Д. З. Мутагирова, Н. Г. Скворцова. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 400 с. ; Sotsiologiya : uchebn. posob. / pod red. P. S. Yemshina, D. Z. Mutagiroya, N. G. Skvortsova. – Sankt-Peterburg : Piter, 2004. – 400 s.

12. Столяров А. В. Информационная свобода и информационное насилие : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / Андрей Викторович Столяров; Моск. госу. ун-та им. М. Ломоносова. – Москва, 2012. – 155 с. ; Stolyarov A. V. Informatsionnaya svoboda i informatsionnoe nasilie : dis. ... kand. fil. nauk : spets. 09.00.11 / Andrey Viktorovich Stolyarov; Mosk. gosu. un-ta im. M. Lomonosova. – Moskva, 2012. – 155 s.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2016

O. Balatska

**PARTICULARITIES OF INDIRECT POLITICAL VIOLENCE
IN MODERN POLITICAL PROCESS**

Indirect political violence appears as one of the most important resources of political power in modern social and political life. The aim of this article is to investigate the nature, functions and basic forms of indirect implementation of political violence in the context of the current political process. The article is based on the works of foreign and native researchers: P. Bourdieu, J. Galtung, O. Dzoban, V. Ostroukhov, V. Petryk, V. Pylypchuk, G Pocheptsov etc.

Indirect political violence is defined as soft (non-physical) influence on the object (individual, group, society) against his will or as harm of non-physical nature inflicted in order to implement certain political interests. Indirect political violence is implemented in structural, cultural, symbolic, ideological, informational, psychological forms.

According to J. Galtung's theory, indirect violence that is implemented through structural and cultural forms is a foundation for direct violence. Structural violence as a political system's function aimed to create social conditions for impairment of a civilian right, liberty and interests is a factor for a formation of an aggressive social environment where the violence appears as an organic component and one of the main recourses of political power.

In the concept of symbolic power by P. Bourdieu symbolic violence appears as a means of legitimation and maintenance of a certain social and political order. Through symbolic violence certain meanings, standards, purposes, rules, ideas etc are forced upon citizens as legitimate ones. An ideology by which corporate interests of the ruling class are represented as public interest is an important means for the implementation of symbolic violence .

One of the main forms of indirect violence is information violence which has become a versatile resource of the political power in recent decades. Information violence is implemented in two aspects - information-technical and information-psychological. It has almost no limitation in space and time and can be a determinant of other violence forms.

Under the conditions of today's social and political transformations caused by processes of globalization and informatization of society, the role of indirect political violence as a universal resource of power and means foreign aggression is growing. Indirect violence acts as a catalyst for other forms of political violence. It appears as a factor of reconstruction of a socially unjust and destructive order.

Keywords: *political violence, indirect violence, structural violence, cultural violence, symbolic violence, ideology, information violence, information-psychological violence.*